

Bruselj, 7. julij 2023
(OR. en)

11664/23

ENV 832
CLIMA 350
AGRI 385
FORETS 82
RECH 347
ENER 438
IND 378
COMPET 745
CHIMIE 70

SAN 451
ECOFIN 761
CONSOM 274
AGRILEG 128
SEMENCES 30
PHYTOSAN 42
PESTICIDE 37
FOOD 58

SPREMNI DOPIS

Pošiljatelj:	za generalno sekretarko Evropske komisije: direktorica Martine DEPREZ
Datum prejema:	6. julij 2023
Prejemnik:	Thérèse BLANCHET, generalna sekretarka Sveta Evropske unije
Št. dok. Kom.:	COM(2023) 410 final
Zadeva:	SPOROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU, EVROPSKEMU EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ Zagotavljanje odporne in trajnostne rabe naravnih virov EU

Delegacije prejmejo priloženi dokument COM(2023) 410 final.

Priloga: COM(2023) 410 final

Bruselj, 5.7.2023
COM(2023) 410 final

**SPOROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU, EVROPSKEMU
EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ**

Zagotavljanje odporne in trajnostne rabe naravnih virov EU

1. Uvod

Evropski zeleni dogovor je nujen za zdravje naših ljudi in planeta. Z njegovo predstavitvijo decembra 2019 se je začela temeljita in celostna preobrazba naše družbe in gospodarstva. Že dogovorjene in zaključene pobude iz svežnja „Pripravljeni na 55“ ter doseženi napredek glede predlogov o **krožnem gospodarstvu in ničelnem onesnaževanju** utirajo pot k doseganju podnebnih ciljev Evropske unije za leti 2030 in 2050.

Te pobude in njihovi cilji temeljijo tako na rešitvah, ki jih nudi narava, naša najboljša zaveznica v boju proti podnebnim spremembam, kot na novih tehnologijah in inovacijah. Da bi spoštovali mednarodne zaveze Evropske unije iz Pariškega sporazuma in Kunminško-montrealskega svetovnega okvira za biotsko raznovrstnost ter glede na agendo za trajnostni razvoj do leta 2030, da bi zagotovili prehod na trajnostno gospodarstvo ter dosegli podnebno nevtralnost in prilagajanje, zlasti povečali odvzem ogljika prek naravnih ponorov, ter da bi uresničili podnebna pravila EU, moramo nujno obnoviti in okrepiti odpornost naravnih ekosistemov po vsej EU. Povečati moramo njihovo zmogljivost, da nam pomagajo pri prilagajanju podnebnim spremembam, izboljšati ohranjanje vodnih virov ter okrepiti njihovo proizvodno zmogljivost za zagotavljanje trajne prehranske in materialne varnosti.

Suša, požari v naravi, pomanjkanje vode in poplave so vse pogostejši, njihove tragične posledice pa prizadenejo že tri od štirih evropskih držav¹, zato je potreben večji napredek pri še enem stebru zelenega dogovora, tj. **zagotavljanju trajnostne rabe naravnih virov EU**. To bo okrepilo tudi odpornost evropske prehrane in kmetijstva.

Netrajnostna raba naravnih virov je eden od glavnih vzrokov za podnebno krizo in krizo biotske raznovrstnosti, ki sta samo v EU povzročili izgubo že na tisoče življenj in stali več milijard evrov². Zdravi ekosistemi so ključni, da bi zase in za prihodnje generacije lahko zagotovili trajnostno in prijetno prihodnost ter da bi okrepili odpornost EU na nesreče. Degradacija in onesnaževanje tal ter oslABLJENA odpornost ekosistemov imajo posledice za številne sektorje, zlasti kmetijstvo, ribištvo in z njimi povezane vrednostne verige. Izguba pridelka zaradi degradiranega okolja, onesnaževanja, suše, vročinskih valov, poplav in novih škodljivcev pa povzroča stroške kmetom, ribičem in posledično državljanom zaradi višjih cen hrane.

EU s tem svežnjem še naprej spoštuje svoje mednarodne zaveze, saj utira pot zdravim tлом v Evropi z oblikovanjem predloga za **spremljanje in odpornost tal**, ki nam bo omogočil spremljanje zdravja tal in ponudil vrsto podpornih ukrepov za postopno vzpostavitev zdravega stanja tal. Predlog v skladu s strategijo „od vil do vilic“ predlaga tudi nov regulativni okvir za **rastlinski in gozdni razmnoževalni material**, ki bo spodbudil inovacije in trajnostne prakse, izkoristil tehnološki napredek na področju **novih genomskih tehnik** za razvoj odpornih

¹ Skupno raziskovalno središče – Evropska opazovalnica za suše.

² Med letoma 1980 in 2021 je škoda, povezana z vremenom in podnebjem, po ocenah znašala 560 milijard EUR (vrednost iz leta 2021). Zaskrbljujoče je, da se je škoda, povezana z vremenom in podnebjem, v zadnjih desetih letih še naprej vztrajno povečevala. En sam dogodek, kot so poplave leta 2021 v Nemčiji in Belgiji, lahko povzroči skoraj 50 milijard EUR škode.

rastlin ter omogočil nadaljnje zmanjšanje uporabe in tveganja kemičnih pesticidov. Ukrepi za preprečevanje in zmanjšanje **odpadne hrane in tekstilnih odpadkov** bodo prav tako prispevali k učinkovitejši rabi naravnih virov in nadaljnjemu zmanjšanju emisij toplogrednih plinov, kot je določeno tudi v akcijskem načrtu za krožno gospodarstvo.

Ta sveženj **dopolnjuje prejšnje predloge zelenega dogovora**, ki so že bili sprejeti, kot so podnebna pravila in revidirana **uredba o LULUCF**, ali predloge, ki so še v postopku soodločanja, kot so **pravila o obnovi narave**, ki so vodilni predlog iz stebra „naravni viri“ evropskega zelenega dogovora in ključna za doseganje dogovorjenih mednarodnih ciljev glede biotske raznovrstnosti. Ta sveženj je tesno povezan tudi s predlogi o **certificiranju odvzemov ogljika** ali **trajnostni rabi pesticidov** in predlogi, povezanimi z **ničelnim onesnaževanjem**. Skupaj **bodo ti predlogi EU omogočili usmerjanje in pospešitev prehoda na trajnostno gospodarstvo in družbo**.

Ti ukrepi bodo skupaj zagotovili dolgoročne gospodarske, socialne, zdravstvene in okoljske koristi za vse. Z zagotavljanjem **odpornejšega naravnega bogastva** bodo koristili zlasti tistim, ki živijo neposredno od zemlje in narave. To bo prispevalo k cvetočim podeželskim območjem, **prehranski varnosti**, odpornemu in **uspešnemu biogospodarstvu** ter zaščiti pred posledicami podnebnih sprememb in izgube biotske raznovrstnosti. S povečanjem odpornosti in zdravja tal lahko ti predlogi **kmetom in upravljavcem zemljišč zagotovijo dodatne možnosti dohodka**, kot so nadomestila za ogljično kmetovanje ter plačila za ekosistemske storitve ali povečanje vrednosti zdravih tal in hrane, proizvedene na njih.

2. Izkoriščanje naravnih virov in izboljšanje zdravja tal

Stanje tal v EU je zelo zaskrbljujoče, saj je nezdravih kar 60 do 70 % tal³. Poleg tega erozija vsako leto odnese milijardo ton tal, kar pomeni, da se preostala rodovitna zgornja plast nenehno zmanjšuje. Izkoriščanje zemljišč in pozidava tal prav tako povzročata nepopravljivo izgubo najbolj rodovitnih tal. Skupni stroški, povezani z degradacijo tal, so ocenjeni na več kot 50 milijard EUR letno. Brez ustreznih ukrepov se bodo ti stroški le še povečali.

Suše, poplave, izbruhi škodljivcev, požari v naravi in drugi ekstremni vremenski pojavi (vključno z nevihtami), ki so posledica podnebnih sprememb, so dodatno poslabšali zdravje in odpornost naših tal. Pogostost teh pojavov se je v zadnjih letih povečala. Obseg posledic hude suše v EU se povečuje, kar kaže na slabšanje stanja ekosistemov. Od leta 2000 je vpliv suše osem let presegal dolgoročno povprečje, od tega pet let v zadnjem desetletju⁴. Desetina evropskega mestnega prebivalstva trenutno živi na območjih, kjer obstaja tveganje poplav⁵.

Zadnji dve sezoni požarov v naravi (2021 in 2022) sta pokazali zaskrbljujoč trend večjega števila požarov v naravi in večjega obsega požganih površin od pričakovanj. Sezone požarov

³ Delovni dokument služb Komisije o dejavnikih prehranske varnosti (SWD(2023) 4).

⁴ <https://www.eea.europa.eu/ims/drought-impact-on-ecosystems-in-europe>

v naravi se tudi začenjajo prej in končujejo pozneje v letu. V zadnjih letih je zato več držav članic prek mehanizma Unije na področju civilne zaščite zaprosilo za podporo drugih držav članic pri gašenju požarov, saj so menile, da njihova lastna sredstva za odzivanje ne zadostujejo.

Vendar krepitev zmogljivosti za odzivanje na požare, poplave, erozijo tal in sušo ni dovolj. Za okrepitev preprečevanja in obvladovanja nesreč je ključno izboljšanje zdravja tal.

Za obvladovanje suše in pomanjkanja vode so potrebni inovativni pristopi, ki združujejo bolj tradicionalne odzive na obvladovanje tveganja, povezanega z vodo in sušo, s poudarkom na krepitvi odpornosti ekosistemov. Zdrava tla zadržijo do 25 % svoje mase v vodi, kar prispeva k preprečevanju tveganja nesreč in hkrati deluje kot dolgoročni zbiralnik za ponovno polnjenje teles podzemne vode. Odporna tla, mokrišča in gozdovi imajo večjo naravno zmogljivost shranjevanja vode, kot bi jo bilo mogoče doseči z dragimi novimi umetnimi zbiralniki⁶. Boljše zadrževanje vode lahko ublaži poplave in suše ter poveča odpornost okolja na zemeljske plazove in erozijo tal. Tako je na primer pri sonaravnih rešitvah za preprečevanje poplav razmerje med koristmi in stroški na splošno visoko⁷. Zdrava tla z visoko stopnjo pronicanja vode prav tako podpirajo vzpostavitev rastlinske odeje, ki preprečuje požare v naravi in je odporna proti njim.

Zdrava tla pomagajo pri pripravi na vse večje učinke podnebnih sprememb in so osnovni pogoj za naše zdravje, pa tudi za zdravje številnih ekosistemov. So temelj kmetijske pridelave hrane in trajnostnega biogospodarstva. Ker se 95 % naše hrane neposredno ali posredno pridelava na tleh, njihova degradacija neposredno vpliva na prehransko varnost. Tla so tudi bistven vir surovin, ki so nepogrešljive za naš zeleni in digitalni prehod. Naravni viri in storitve, ki jih zagotavljajo zdravi ekosistemi, vključno s pridelavo hrane, so ključni za preživetje našega gospodarstva in družbe. Ker je imajo degradirana in onesnažena tla močno zmanjšano zmogljivost shranjevanja ogljika in naravnega nujenja hranil rastlinam, bi nadaljnja degradacija evropskih tal otežila doseganje evropskih podnebnih ciljev in pravnih obveznosti držav članic v okviru LULUCF. Hkrati degradirana tla zmanjšujejo gospodarsko upravičenost ogljičnega kmetovanja, zdrava tla pa kmetom zagotavljajo prihodke od proizvodnje hrane, ogljičnega kmetovanja in sredstev kmetije.

Zato je zelo pomembno, da organi držav članic, kmetje in drugi lastniki zemljišč razvijajo in izvajajo ustrezne ukrepe za upravljanje in obnovo tal na pravem mestu. V ta namen **predlog o tleh** vzpostavlja **trden in skladen okvir za spremljanje vseh tal** v EU ter nenehno izboljševanje njihovega zdravja, da bi do leta 2050 dosegli cilj zdravih tal. Predlog temelji na praksah, ki jih že podpira skupna kmetijska politika, in ne uvaja novih obveznosti za kmete. Okvir za spremljanje združuje več virov podatkov o tleh, vključno s podatki o vzorčenju tal iz

⁶ „What the future has in Store: A new Paradigm for Water Storage“ (Kaj prinaša prihodnost: nova paradigma za shranjevanje vode), Svetovna banka, 2023.

⁷ „Economics for Prevention and Preparedness: Investment in Disaster Risk Management in Europe makes Economic Sense“ (Ekonomija preprečevanja in pripravljenosti: Naložbe v obvladovanje tveganja nesreč v Evropi so gospodarsko smiselne), poročilo Svetovne banke, 2021, zbirno poročilo, str. 14.

statističnega raziskovanja rabe in pokrovnosti tal⁸ (LUCAS), satelitskimi podatki programa Copernicus, podatki, pridobljenimi v okviru misije EU Evropski dogovor o tleh⁹, ter nacionalnimi in zasebnimi podatki.

To bo olajšalo prizadevanja držav članic pri spremljanju svojih zavez v okviru LULUCF ter nacionalnih energetske in podnebne načrtov, skupne kmetijske politike in predlaganih pravil o obnovi narave. Prispevalo bo k rednemu spremljanju in predvidevanju ničelnega onesnaževanja¹⁰ ter spremljanju biotske raznovrstnosti, pri čemer podatki o tleh doslej niso bili vključeni na isti ravni kot podatki o zraku in vodi. Hkrati bo natančna diagnoza po vsej EU organom držav članic, kmetom in drugim lastnikom zemljišč pomagala pri razvoju in izvajanju ustreznih ukrepov za upravljanje in obnovo tal.

Podatki o tleh bodo prispevali k razvoju in uvajanju inovacij ter tehnoloških in organizacijskih rešitev v kmetijskih praksah, kot so diverzifikacija posevkov, precizno kmetovanje, razvoj rastlin, digitalizirana orodja za upravljanje tal ali uporaba rešitev umetne inteligence iz sistemov zaznavanja in merilnih sistemov na terenu. Kmetom in drugim lastnikom zemljišč bodo omogočili izvajanje najustreznejših obdelovalnih metod ter jim pomagali povečati rodovitnost tal in donos pridelka ob minimalni porabi vode in hranil. Poleg tega podatki o tleh omogočajo boljšo analizo trendov v zvezi s sušo, zadrževanjem vode in erozijo, s čimer prispevajo k preprečevanju in obvladovanju nesreč.

Predlog določa **načela trajnostnega upravljanja, ki se uporabljajo za upravljana tla** v Evropi, vključno s tlemi, ki se uporabljajo v kmetijstvu. Državam članicam pomaga pri razvoju in opredelitvi regenerativnih praks na vključujoč način, skupaj s kmeti in drugimi upravljavci zemljišč.

Dostop do podatkov o tleh je ključnega pomena tudi za gozdarje, da bi ohranili in povečali ekološko ter socialno-ekonomsko vrednost svojih gozdov. Gozdovi in druga gozdna zemljišča pokrivajo skoraj polovico površine EU ter imajo ključno vlogo pri podpiranju močnega gozdarskega biogospodarstva, blaženju podnebne spremembe in prilagajanju nanje ter ohranjanju in obnavljanju biotske raznovrstnosti. Gozdna zemljišča največ prispevajo k ponoru ogljika v EU. Pomen gozdov in njihovih številnih funkcij se bo v prihodnosti še povečal, tudi kot vir surovin za biogospodarstvo, pri čemer razširjene vrednostne verige, ki temeljijo na gozdarstvu, trenutno podpirajo 4,5 milijona delovnih mest v EU. Vendar so podnebne spremembe v zadnjih letih v številnih državah članicah povzročile znatno propadanje dreves in začasno izgubo gozdov. Gospodarski učinki gozdnih požarov so dosegli vrednost približno 1,5 milijarde EUR letno, višje temperature pa naj bi zaradi sprememb v sestavi vrst do konca stoletja zmanjšale vrednost gozdnih zemljišč za več sto milijard EUR.

Za uvedbo, obsežen razvoj in uspeh novih trajnostnih poslovnih modelov, kot je ogljično kmetovanje, ki temelji na certificiranju odvzemov ogljika in plačilih za ekosistemske storitve, so potrebni visokokakovostni podatki, zlasti o tleh. Prostovoljno certificiranje zdravih tal naj

⁸ [Statistični podatki o pokrovnosti/uporabi tal – Pregled, Eurostat \(europa.eu\).](#)

⁹ [Zdravje tal in hrana \(europa.eu\).](#)

¹⁰ [Cilji ničelnega onesnaževanja \(europa.eu\).](#)

bi povečalo vrednost kupona o odvzemu ogljika ter zagotovilo dodatno družbeno in tržno prepoznavnost trajnostnega upravljanja tal in s tem povezanih živilskih proizvodov.

Koristi rodovitnih tal in priznavanje ukrepov za njihovo doseganje bodo prispevali k povečanju zasebnega financiranja, saj so živilska industrija in druga podjetja že začeli vzpostavljati programe, namenjene plačevanju ekosistemskih storitev in podpiranju trajnostnih praks, povezanih z zdravjem tal. Diverzifikacija kmetijskih in gozdarskih proizvodnih sistemov bo skupaj z večjo raznolikostjo tržnih proizvodov prav tako zagotovila priložnosti za nova delovna mesta v EU. Pobude za ogljično kmetovanje se lahko financirajo prek skupne kmetijske politike, drugih instrumentov financiranja EU, kot sta LIFE in Obzorje Evropa, javnega financiranja, kot je državna pomoč, zasebnih pobud, povezanih s trgi ogljika, ali kombinacije navedenih možnosti.

Okvir 1: Izkoriščanje prednosti izboljšanih podatkov in znanja

- Predlog o tleh bo kmetom in gozdarjem omogočil dostop do neodvisnih in nepristranskih nasvetov o tem, kako zagotoviti zdravje svojih tal.
- Vsi upravljavci zemljišč bodo upravičeni do (prostovoljnega) certificiranja zdravja tal. To bo vplivalo na vrednost zemljišč. Pričakovati je mogoče, da bodo zdrava tla imela višjo vrednost, saj bodo dokazano odpornejša na učinke podnebnih sprememb in nestanovitnost vremena. To je ključnega pomena za trg zemljišč, pa tudi za mlade in nove kmete. Zdrava tla proizvajajo zdravo hrano, shranjujejo več ogljika, uravnavajo pretok vode in hranil ter podpirajo biotsko raznovrstnost. To se lahko odraža tudi na trgu, na primer pri trajnostnem označevanju ali z dobropisi za ogljik v okviru certificiranja odzemov ogljika.
- Podatki o tleh bodo kmetom omogočili, da upoštevajo različne talne razmere in tako izvajajo najustreznejšo metodo obdelave: to bo povečalo rodovitnost in donose, hkrati pa zmanjšalo porabo vode, pesticidov in gnojil.
- Lastniki zemljišč vse pogosteje zahtevajo podatke o onesnaževanju tal, ki vplivajo na vrednost zemljišč, zlasti v primerih, ko je potrebna sanacija (npr. na nekdanjih industrijskih območjih), preden se lahko zemljišče ponovno uporabi za druge namene (npr. nastanitve).
- Dostop do podatkov bo olajšal tehnološki razvoj in inovacije na kmetijskih področjih, kot so precizno kmetovanje, upravljanje in diverzifikacija posevkov, digitalizirana orodja za upravljanje tal ali uporaba rešitev umetne inteligence iz sistemov zaznavanja in merilnih sistemov na terenu.
- Poleg tega bi lahko države članice in EU podatke o tleh uporabile za boljšo analizo trendov suše in poplav, s čimer bi prispevale k boljšemu obvladovanju nesreč in odpornosti nanje.
- Misija EU Evropski dogovor o tleh preskuša in razširja rešitve za trajnostno upravljanje zemljišč in tal v kmetijstvu, gozdarstvu in drugih rabah zemljišč, da bi zagotovili bolj zdrava tla ter prispevali k napredku pri usklajenem spremljanju tal in poročanju o njih v Evropi. Hrana je prav tako eden od ključnih sistemov, obravnavanih v misiji EU Prilaganje podnebnim spremembam, katere cilj je, da bi bilo do leta 2030 vsaj 150 regij ali lokalnih subjektov odpornih na podnebne spremembe.
- Evropsko partnerstvo za biotsko raznovrstnost, evropsko partnerstvo za varnost voda za naš planet, partnerstvo za trajnostne prehranske sisteme in partnerstvo za

agroekologijo so usklajene raziskovalne in inovacijske pobude, ki zagotavljajo konkretne rešitve za deležnike, ki morajo ukrepati na področju hrane, vode in biotske raznovrstnosti.

3. Podpiranje odpornih in trajnostnih prehranskih sistemov

Zaradi dvojne krize podnebnih sprememb in izgube biotske raznovrstnosti je posebna pozornost namenjena dolgoročni odpornosti in potrebi po prehodu na trajnostno kmetijstvo in prehranske sisteme. Znanstvena analiza jasno kaže, da so podnebne spremembe in izguba biotske raznovrstnosti med največjimi grožnjami za prehransko varnost na svetovni ravni. Da bi zagotovili trajno prehransko varnost, moramo uporabiti vse razpoložljive rešitve.

Kot je opredeljeno v predlogu pravil o obnovi narave, sta obnova in krepitev biotske raznovrstnosti v kmetijskih ekosistemih nujna, da se zagotovita prehod na trajnostne prehranske sisteme in njihova dolgoročna odpornost. Več kot 75 % prehranskih poljščin po vsem svetu in za skoraj 5 milijard EUR kmetijske proizvodnje EU je odvisnih od živalskega opraševanja. Znanstveni dokazi kažejo, da smo v zadnjih 30 letih izgubili že več kot tri četrtine letečih žuželk. Trenutno se zmanjšuje populacija vsake tretje vrste čebel in metuljev v EU. Biotsko raznovrstni in trajnostno upravljani kmetijski ekosistemi so odpornejši na podnebne spremembe. Da bi podprli odpornost naših kmetijskih ekosistemov, se moramo opreti na sistem trajnostne proizvodnje hrane. Za to so potrebni zdravi ekosistemi, ki podpirajo rodovitnost tal, kroženje hranil, uravnavanje podnebja in vode, opraševanje in naravno zatiranje škodljivcev.

Z zdravo biotsko raznovrstnostjo in delujočimi ekosistemi so prehranski sistemi, možnosti preživetja in družba na splošno odpornejši na pretese in stres. Ekosistemi in habitati, ki spodbujajo biotsko raznovrstnost, koristijo splošni stabilnosti pridelave poljščin. Bolj trajnostna kmetijska pridelava, ki bo manj odvisna od gnojil in kemikalij/pesticidov, bo zmanjšala odvisnost sektorja od zunanjih vložkov in na splošno postala odpornejša, tudi na neizogibne vplive podnebnih sprememb. To velja tudi za gozdarstvo, ribištvo in druge od narave odvisne sektorje. Obnovljeni in biotsko raznovrstnejši ekosistemi bodo odpornejši na zunanje grožnje ter na vplive podnebnih sprememb in naravnih nesreč.

Skupna kmetijska politika z ekoshemami, kmetijsko-okoljsko-podnebnimi ukrepi in pomočjo za zelene naložbe zagotavlja podporo za uvajanje trajnostnih praks, kot sta agroekologija in ekološko kmetovanje (97,6 milijarde EUR za obdobje 2023–2027). Poleg tega SKP določa obveznosti in podporo za svetovalne storitve, ki so na voljo kmetom in so ključne pri večjih spremembah sistemov kmetovanja ali uvajanju inovativnih ali kompleksnih praks. Hkrati podjetja v prehranski verigi in zunaj nje zagotavljajo hitro razvijajoče se oblike zasebnega financiranja za regenerativno kmetijstvo.

Kmetje v okviru potrebnih prizadevanj za povečanje trajnostnosti potrebujejo dostop do najsodobnejših inovacij. Nove tehnologije lahko pripomorejo h krepitvi odpornosti kmetijstva in gozdnih zemljišč ter zaščitijo pridelke pred učinki podnebnih sprememb, izgubo biotske

raznovernosti in degradacijo okolja. Zato je pri žlahtniteljnih in kmetih v EU in po svetu veliko povpraševanja po bolj prilagojenih sortah, pri katerih se čim bolj izkoristijo vsi pristopi k žlahtnjenju, vključno z novimi genomskimi tehnikami.

Novi genomske tehnike se v zadnjih dveh desetletjih hitro razvijajo. Te inovativne tehnike lahko izboljšajo pridelke. Primeri vključujejo rastline z izboljšano toleranco ali odpornostjo proti boleznim rastlin in škodljivcem, rastline z izboljšano toleranco ali odpornostjo proti učinkom podnebnih sprememb, vključno z ekstremnimi temperaturami ali sušami, izboljšano učinkovitost rabe hranil in vode v rastlinah ter rastline z večjim donosom. V večini primerov uporaba teh novih tehnik za žlahtnjenje rastlin pomeni razvoj rastlin, ki je hitrejši (npr. rastlina, razvita z novimi genomskimi tehnikami, lahko doseže trg že po nekaj letih, medtem ko za enako rastlino, vzgojeno z običajnimi metodami žlahtnjenja, ta postopek lahko traja 10–15 let), cenejši, predvsem pa bolj ciljno usmerjen in natančnejši kot z uporabo konvencionalnih tehnik žlahtnjenja ali uveljavljenih genomskih tehnik. Sodoben sklop pravil lahko poveča konkurenčnost kmetijstva EU, sprostí raziskovalni potencial EU in potrošnikom zagotovi večjo raznolikost hrane, hkrati pa poveča svetovno prehransko varnost. Rastline, pridobljene z novimi genomskimi tehnikami, lahko prav tako prispevajo k zmanjšanju uporabe in tveganja pesticidov, kar je cilj predloga uredbe o trajnostni rabi fitofarmaceutskih sredstev¹¹.

Predlog o **novih genomskih tehnikah** združuje visok standard varstva zdravja ljudi, živali in okolja s prispevanjem k odpornemu in trajnostnemu prehranskemu sistemu z inovativnimi rastlinskimi proizvodi. Predlog Komisije določa zahteve za trženje rastlin in proizvodov, pridobljenih z novimi genomskimi tehnikami, pri čemer se v izogib nepotrebnim bremenom upošteva, da nove genomske tehnike v nekaterih primerih vodijo do rastlin in proizvodov, ki so primerljive s konvencionalno žlahtnjenimi, v drugih primerih pa povzročajo kompleksnejše spremembe. Predlaga tudi jasna pravila za zagotovitev preglednosti v zvezi z rastlinami in proizvodi, pridobljenimi z novimi genomskimi tehnikami, vključno z označevanjem semen. To bo kmetom omogočilo jasno in ozaveščeno izbiro. Hkrati ta predlog dopolnjuje druge trajnostne načine kmetovanja, kot je ekološko kmetovanje, pri katerih se ne bodo uporabljale nove genomske tehnike.

Predlagani omogočitveni okvir bo podpiral konkurenčnost evropskih raziskav ter različnih sektorjev žlahtnjenja rastlin in kmetijstva. Evropski sektor semen je največji izvoznik na svetovnem trgu semen¹² (obsega 20 % svetovnega trga z ocenjeno vrednostjo 7–10 milijard EUR in približno 7 000 MSP, katerih dolgoročna inovacijska zmogljivost, konkurenčnost in proizvodnja v EU so ključnega pomena za prehransko varnost EU), zmožnost uporabe inovativnih tehnologij pa je predpogoj za ohranjanje konkurenčnosti EU in njenega stalnega

¹¹ Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o trajnostni rabi fitofarmaceutskih sredstev in spremembi Uredbe (EU) 2021/2115 (COM(2022) 305 final, 2022/0196 (COD)).

¹² Ragonnaud, G., *The EU seed and Plant Reproductive Material Market in Perspective: A Focus on Companies and Market Shares* (Trg EU za semena in rastlinski razmnoževalni material v perspektivi: Poudarek na podjetjih in tržnih deležih), Odbor Evropskega parlamenta za kmetijstvo in razvoj podeželja, tematski sektor B – strukturna in kohezijska politika, 2013.

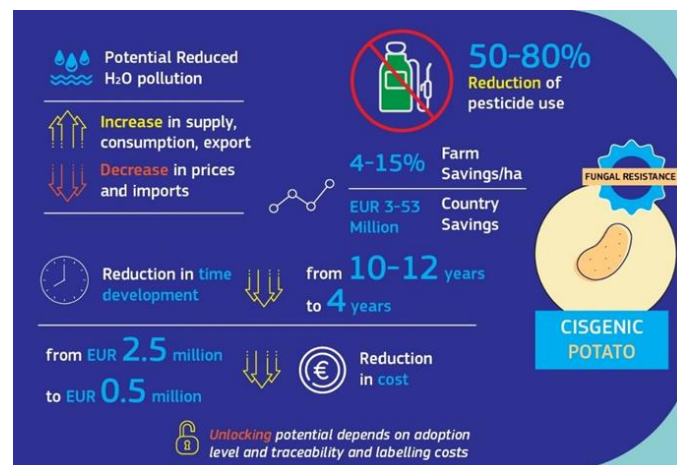
prispevka k svetovni prehranski varnosti. Inovacije bodo EU postavile v ospredje tehnološkega razvoja ter svetovnih gospodarskih, družbenih in okoljskih koristi, ki jih prinašajo te nove tehnologije. Predlog uvaja hiter postopek za podjetja, ki bodo morala dokazati, da so rastline, pridobljene z novimi genomskimi tehnikami, enakovredne konvencionalnim rastlinam, ali pa bo zanje opravljena sorazmerna okoljska in varnostna ocena na podlagi tveganja, s čimer se bo povečala razpoložljivost rastlin in rastlinskih proizvodov, vključno s hrano in krmo, v korist kmetov in potrošnikov.

Okvir 2: Nove genomske tehnike – varna in trajnostna hrana

Krompir, odporen na bolezn¹³

Sorte krompirja, odporne na glivične bolezni, je težko žlahtniti, saj so te bolezni agresivne in lahko premagajo odpornost. Zaradi majhne razpoložljivosti odpornih sort je krompir med poljščinami, pri katerih se uporablja največ pesticidov. Nove genomske tehnike lahko podprejo in pospešijo postopek žlahtnjenja, da bi se omogočil hitrejši dostop do sort, odpornih na glivične bolezni.

Sorte, ki so dolgotrajno odporne na te bolezni, bi lahko zmanjšale uporabo fungicidov, ne da bi pri tem vplivale na donos. Pri krompirju se lahko doseže 50–80-odstotno zmanjšanje uporabe fungicidov, kar pomeni nižje stroške za kmete in pomembno okoljsko korist. Krompir, ki je odporen proti krompirjevi plesni, naj bi po ocenah prinesel 4 do 15-odstotni prihranek stroškov na hektar.

Pomembno je, da je zakonodajni okvir uravnotežen in umerjen: kmetom in rejcem mora zagotoviti dostop do patentiranih tehnik in materiala, da se spodbuja raznolikost semen po

¹³ Schneider, K., Barreiro-Hurle, J., Kessel, G., et al., *Economic and environmental impacts of disease resistant crops developed with cisgenesis* (Gospodarski in okoljski učinki posevkov, odpornih proti boleznim, ki so bili razviti s cisgenezo), EUR 31355, Urad za publikacije Evropske unije, Luxembourg, 2023, <https://doi.org/10.2760/715646>.

dostopnih cenah ter zaščitita žlahtnjenje in gojenje nepatentiranih konvencionalnih in ekoloških pridelkov, hkrati pa odločno podpirajo inovacije na področju žlahtnjenja rastlin z ohranjanjem naložbenih spodbud, kot so patenti. Komisija bo v okviru širše tržne analize ocenila vpliv, ki bi ga patentiranje rastlin ter s tem povezane prakse licenciranja in preglednosti lahko imeli na inovacije na področju žlahtnjenja rastlin, na dostop žlahtniteljev do genskega materiala in tehnik, na razpoložljivost semen za kmete ter na splošno konkurenčnost biotehnoške industrije EU. Komisija bo o svojih ugotovitvah poročala do leta 2026. To poročilo bo opredelilo možne izzive v sektorju in služilo kot podlaga za odločanje o morebitnih nadaljnjih ukrepih.

Ob današnjem svežnju se je Komisija odzvala tudi na zahtevo Sveta, naj predloži študijo, ki bo dopolnila oceno učinka, priloženo predlogu uredbe o **trajnostni rabi fitofarmaceutskih sredstev**. Dodatni prispevek kaže, da bo predlog pomagal zagotoviti dolgoročno prehransko in krmno varnost EU. Na podlagi delovnega dokumenta Komisije iz leta 2022 lahko zmanjšani obseg omejitev na občutljivih področjih prispeva k varovanju zdravja ljudi in okolja, hkrati pa omejeno vpliva na kmetijstvo. Dodatni prispevek prav tako predlaga možnosti sozakonodajalcev, da preučita, kako dodatno zmanjšati upravno breme, zlasti za zelo majhne kmetije, in poudarja pomen razpoložljivosti zadostnih alternativ kemičnim pesticidom. Komisija zato predstavlja možnosti, ki bi jih sozakonodajalca lahko preučila, zlasti glede določitve krajših rokov, v katerih morajo države članice predložiti osnutke poročil o oceni novih aktivnih snovi za biološki nadzor, omogočanja začasnih registracij sredstev za biološko zatiranje na ravni držav članic in omogočanja odobritev aktivnih snovi za biološko zatiranje za nedoločen čas na ravni EU. To bi pomenilo, da bi se sedanji dolgotrajni postopek odobritve znatno skrajšal, nove biološke alternative pa bi se lahko začele uporabljati skoraj takoj, ko države članice zaključijo prvo oceno.

Predlagana **uredba o pridelavi in trženju rastlinskega razmnoževalnega materiala** bo z nadomestitvijo desetih obstoječih direktiv utrdila, posodobila in poenostavila obstoječi pravni okvir v zvezi z vsemi sektorji semen. Kmetom bo omogočila dostop do raznolikih, visokokakovostnih semen in drugega rastlinskega razmnoževalnega materiala, ki zagotavljajo stabilen donos, odpornost in druge lastnosti odpornih rastlinskih sort, in sicer z okrepljenimi zahtevami glede trajnostnosti pri testiranju sort (npr. odpornost na bolezni) za vse regulirane skupine kmetijskih rastlin. Semena, pridobljena iz takih sort, bodo bolj prilagojena pritiskom podnebnih sprememb in bodo pripomogla k zagotavljanju prehranske varnosti. Predlog bo prispeval k doseganju 25 % kmetijskih zemljišč, namenjenih ekološkemu kmetovanju, saj bo s pravili, prilagojenimi načelom ekološkega kmetovanja, olajšal registracijo ekoloških sort. Poleg tega bo prispeval k ohranjanju in krepitvi genske raznovrstnosti gojenih posevkov z uvedbo manj strogih pravil o ohranjevalnih sortah, mrežah za ohranjanje semen in izmenjavi vrst semen med kmeti ter podpiral razvoj mešanic semen. Povečal bo tudi učinkovitost in uspešnost sistemov registracije/certificiranja, saj bo izvajalcem dejavnosti zagotovil več prožnosti ter omogočil uporabo biomolekularnih tehnik in digitalizacijo.

Predlog **uredbe o pridelavi in trženju gozdnega reprodukcijskega materiala** bo pomagal zagotoviti, da bo pravo drevo zasajeno na pravem mestu, zaradi česar bodo gozdovi lahko uspevali v sedanjih in predvidenih prihodnjih podnebnih razmerah. Ocena trajnostnih

značilnosti matičnih dreves omogoča pospešitev prilagajanja gozdov podnebnim spremembam in s tem njihovo stalno produktivnost v prihodnosti. Pravila za lažje ohranjanje ogroženih gozdnih genskih virov bodo povečala gensko raznovrstnost dreves. Nacionalni načrti izrednih ukrepov bodo pomagali zagotoviti zadostno oskrbo z gozdnim reprodukcijskim materialom za ponovno pogozdovanje območij, ki so jih prizadeli ekstremni vremenski dogodki, požari, izbruhi škodljivcev in druge nesreče. Uredba zagotavlja prožnost za uporabo posebnih pristopov in ukrepov v različnih vrstah gozdov in gozdnih ekosistemov ter prispeva k ustvarjanju odpornih gozdov, ohranjanju biotske raznovrstnosti in obnavljanju gozdnih ekosistemov. Podpira tudi ohranjanje in trajnostno rabo gozdnih genskih virov.

4. Zagotavljanje učinkovite rabe pridelkov z bojem proti odpadni hrani in tekstilnim odpadkom

Odpadna hrana je eden največjih virov neučinkovitosti in nepotrebno obremenjuje omejene naravne vire, kot sta raba zemljišč in vode. V EU se vsako leto zavrže skoraj 59 milijonov ton hrane (131 kg/prebivalca) z ocenjeno tržno vrednostjo 132 milijard EUR¹⁴. Več kot polovico odpadne hrane (53 %) ustvarijo gospodinjstva, sledita jim predelovalni in proizvodni sektor (20 %). Prav tako je popolnoma nesprejemljivo, da se hrana zavrže v takšnem obsegu, medtem ko lakota na svetovni ravni narašča, 32,6 milijona državljanek in državljanov EU pa si vsak drugi dan ne more privoščiti ustreznega obroka.

Boj proti odpadni hrani ima trojno korist: z njim se prihrani hrana za ljudi, s tem pa prispeva k prehranski varnosti. Prav tako podjetjem in potrošnikom pomaga privarčevati denar ter zmanjšuje vpliv proizvodnje in porabe hrane na okolje.

Kljub vse večji ozaveščenosti o negativnih posledicah odpadne hrane potencial za zmanjšanje teh odpadkov še ni v celoti izkoriščen. Predlagani cilji zmanjšanja odpadne hrane za države članice EU podpirajo njihovo zavezo v okviru svetovnih ciljev trajnostnega razvoja ZN, da bodo do leta 2030 prepolovile količino odpadne hrane na ravni prodaje na drobno in potrošnje. Cilji bodo spodbudili prizadevanja za razvoj vse bolj trajnostnega prehranskega sistema. Da bi zagotovili skupno in deljeno odgovornost po vsej EU, je v **predlogu za zmanjšanje odpadne hrane** določen isti cilj za vsako državo članico, pri čemer je vsaki od njih prepuščeno, da sprejme najučinkovitejše ukrepe, ki bodo prilagojeni njenim posebnim nacionalnim razmeram in podprti s pobudami za izmenjavo najboljših praks in doseženih rezultatov, kot je platforma EU o izgubah hrane in živilskih odpadkih. Komisija danes na podlagi zakonodajnega predloga objavlja zbirko rešitev za pomoč vsem akterjem pri preprečevanju odpadne hrane na potrošniški ravni¹⁵. Ta zbirka je odziv na priporočila nedavno sklicanih državljanskih forumov, ki so bili organizirani v podporo spremembi vedenja potrošnikov¹⁶. Pričakuje se, da bodo cilji za zmanjšanje odpadne hrane zagotovili

¹⁴ [Odpadna hrana in preprečevanje njenega nastajanja – ocene – Razlaga statističnih podatkov \(europa.eu\)](#).

¹⁵ [Evropski potrošniški forum o zavrženi hrani | Knowledge for policy \(Znanje za politike\) \(europa.eu\)](#).

¹⁶ [ECP1_Citizens Recommendations_EN_final.pdf \(europa.eu\)](#).

znatne okoljske koristi in finančne prihranke za potrošnike (približno 400 EUR/gospodinjstvo/leto).

Da bi obravnavali žariščne točke nastajanja odpadne hrane v EU in pospešili napredek držav članic pri doseganju globalnih ambicij, se posebni cilji za zmanjšanje odpadne hrane razlikujejo po prehranski verigi in temeljijo na najnovejših znanstvenih dokazih. Stalno zbiranje podatkov bo omogočilo spremljanje in pregled napredka ter morebitne potrebne prilagoditve ob upoštevanju napredka držav članic skozi čas. To bo podprlo močan prispevek EU k cilju trajnostnega razvoja 12.3 do leta 2030 in prispevalo k prizadevanju za nadaljnji napredek tudi po tem letu.

Tekstilni odpadki po nepotrebnem obremenjujejo omejene naravne vire. Potrošniki približno 78 % tekstilnih odpadkov ne zbirajo ločeno, temveč jih odvržejo z mešanimi gospodinjstvi odpadki, namenjenimi sežiganju ali odlaganju na odlagališčih. To ravnanje z odpadki ni gospodarno z viri in ni v skladu s cilji krožnega gospodarstva ter povzroča okoljsko škodo v EU in tretjih državah, tudi v državah v razvoju in med ranljivimi skupinami prebivalstva, in sicer prek previsokih ravni emisij toplogrednih plinov, porabe vode, onesnaževanja in rabe zemljišč. Cilj predlaganih pravil o uvedbi razširjene odgovornosti proizvajalca za tekstilne izdelke in o zagotavljanju ustreznega ravnanja s tekstilnimi odpadki je izvajanje načela onesnaževalec plača ter spodbujanje krožnega gospodarstva za tekstilne izdelke in dejavnosti za ustvarjanje vrednosti s pomembnim potencialom za ustvarjanje lokalnih delovnih mest. Ta pravila bodo okrepila trg rabljenih tekstilnih izdelkov, podprla številna socialna podjetja, ki so dejavna na tem področju, in spodbudila inovacije na področju recikliranja tekstilnih izdelkov. Povečanje razpoložljivosti rabljenih oblačil bo ustvarilo priložnosti za prihrank stroškov za državljane v EU in zunaj nje, hkrati pa bo prihranilo naravne vire. Harmonizirana pravila o razširjeni odgovornosti proizvajalca bodo prav tako olajšala pravilno delovanje enotnega trga in podprla države članice pri doslednem izvajanju obveznosti ločenega zbiranja tekstilnih izdelkov od leta 2025, da se zagotovijo enaki konkurenčni pogoji za gospodarske subjekte.

5. Zaključek

Posledice podnebne krize in krize biotske raznovrstnosti so vse bolj vidne, tudi v Evropski uniji. Že zdaj vplivajo na skoraj vse državljane in sektorje gospodarstva. Ker sta krizi tesno povezani, so ukrepi potrebni na obeh področjih – podnebne spremembe in izguba biotske raznovrstnosti sta dve plati iste medalje. Čeprav je bil na področju podnebne zakonodaje dosežen pomemben napredek, je ta potreben tudi pri zakonodajnih predlogih Komisije o trajnostni rabi naravnih virov EU, kar hkrati koristi blažitvi podnebnih sprememb, prilagajanju nanje in biotski raznovrstnosti.

Danes predstavljeni zakonodajni predlogi so potrebni za ohranitev zaveze EU glede podnebne nevtralnosti, saj se stebra podnebnih sprememb in naravnih virov evropskega zelenega dogovora medsebojno dopolnjujeta. Predlogi predstavljajo tudi pomemben gradnik za zagotavljanje dolgoročne prehranske varnosti za evropske državljane. Današnji predlog o tleh bo na primer pomagal izpolniti zavezo za povečanje absorpcijske sposobnosti naravnih

ponorov ogljika v okviru LULUCF ter cilje, določene v pravilih o obnovi narave in evropskih podnebnih pravilih, ki sta vodilna predloga v okviru stebrov podnebnih sprememb in naravnih virov zelenega dogovora. Le zdrava tla lahko shranjujejo ogljik in zagotavljajo uspešne kopenske ekosisteme, ki so odpornejši na sušo, poplave, vročinske valove in druge s podnebjem povezane ekstremne vremenske pojave, s čimer prispevajo k splošni odpornosti EU. Le z zdravimi naravnimi viri lahko dosežemo podnebno nevtralnost. Predlagani okvir za spremljanje in ustrezni podatki so bistveni za prilagoditev posledičnih obnovitvenih ukrepov lokalnim potrebam. Hkrati je ta predlog ključnega pomena za olajšanje spremljanja v okviru LULUCF in skupne kmetijske politike. Dopolnjuje tudi predlog za certificiranje odvzemov ogljika. Zdrava tla bodo povečala količino shranjenega ogljika in s tem vrednost povezanih ogljičnih dobropisov, kar bo povečalo prihodke kmetov.

Na splošno so predlogi, ki so že bili predloženi v okviru stebra naravnih virov evropskega zelenega dogovora, kot ga dopolnjuje današnji sveženj, potrebni za izpolnitev pravnih obveznosti EU iz že sprejete podnebne zakonodaje ter večstranskih zavez EU v Kunminško-montrealskem okviru za biotsko raznovrstnost, saj EU še naprej sodeluje s svojimi partnerskimi državami za trajnostno prihodnost. Komisija zato poziva Evropski parlament in Svet, naj hitro sprejmeta pobude v okviru tega stebra zelenega dogovora.